

TRƯỜNG ĐẠI HỌC CÔNG NGHIỆP HÀ NỘI

GIÁO TRÌNH

NGUYÊN LÝ MÁY

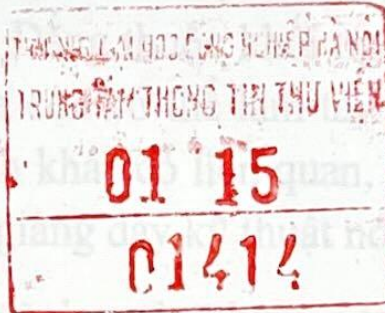

NHÀ XUẤT BẢN KHOA HỌC TỰ NHIÊN VÀ CÔNG NGHỆ

TRƯỜNG ĐẠI HỌC CÔNG NGHIỆP HÀ NỘI

Hoàng Xuân Khoa (Chủ biên)
Nguyễn Văn Tuấn, Chu Khắc Trung

GIÁO TRÌNH

NGUYÊN LÝ MÁY

TÁC GIẢ

NHÀ XUẤT BẢN KHOA HỌC TỰ NHIÊN VÀ CÔNG NGHỆ

Hà Nội - 2019

MỤC LỤC

LỜI NÓI ĐẦU

LỜI NÓI ĐẦU 1

MỞ ĐẦU 9

Giáo án Nguyên lý máy được biên soạn nhằm phục vụ cho yêu cầu học tập của sinh viên Đại học và Cao Đẳng thuộc khối ngành Cơ khí Trường Đại học Công nghiệp Hà Nội, ngoài ra còn có thể làm tài liệu tham khảo cho các học sinh - sinh viên các khối ngành khác có liên quan, các cán bộ nghiên cứu môn Nguyên lý máy và các cán bộ giảng dạy kỹ thuật nói chung.

Khi biên soạn, chúng tôi đã dựa vào chương trình môn học do Bộ Đại học và Trung học chuyên nghiệp quy định cho các ngành Cơ khí của các trường đại học kỹ thuật và chương trình của Trường Đại học Công nghiệp Hà Nội. Giáo trình cố gắng thể hiện tính chất “Cơ bản, hiện đại, trực quan và Việt Nam” trong nội dung.

Môn học Nguyên lý máy là môn học trang bị kiến thức cơ sở cho các môn học chuyên ngành cơ khí. Do tính chất môn học với những nội dung chuyên môn và khó hình dung cho nên trong giáo trình đã sử dụng những hình ảnh trực quan để sinh viên dễ hình dung. Giáo trình cố gắng trình bày vấn đề ngắn gọn, chính xác, chặt chẽ để hiểu thuận tiện nghiên cứu và học tập.

Tuy vậy, do biên soạn lần đầu chắc chắn giáo trình còn nhiều thiếu sót. Chúng tôi mong được sự góp ý của các bạn đồng nghiệp và các bạn đọc để cải tiến nội dung giáo trình ngày càng hoàn thiện và gần hơn với bạn đọc.

1.2.3. Tính bậc tự do của cơ cấu phẳng 19

1.2.4. Ý nghĩa bậc tự do - khâu dẫn và khâu bị dẫn 22

1.3. Cấu trúc cơ cấu phẳng toàn khớp thấp 23

1.3.1. Nguyên lý tạo thành cơ cấu 23

1.3.2. Nhóm tĩnh định 23

1.3.3. Xếp loại nhóm 24

1.3.4. Xếp loại cơ cấu 24

1.4. Thay thế khớp cao bằng khớp thấp 26

1.5. Thí dụ áp dụng 28

TÁC GIẢ

MỤC LỤC

LỜI NÓI ĐẦU	1
MỞ ĐẦU	9
1. Định nghĩa môn học	9
2. Đối tượng môn học	9
3. Vị trí môn học	11
4. Tài liệu tham khảo.....	11
5. Giới hạn sử dụng	11
Chương 1 CẤU TẠO CƠ CẤU	13
1.1. Định nghĩa và khái niệm cơ bản	13
1.1.1. Chi tiết máy và khâu.....	13
1.1.2. Thành phần khớp động và khớp động	14
1.1.3. Phân loại khớp động.....	15
1.1.4. Lược đồ	16
1.2. Bậc tự do của cơ cấu	17
1.2.1. Định nghĩa	17
1.2.2. Tính bậc tự do của cơ cấu trong không gian (trường hợp tổng quát)	17
1.2.3. Tính bậc tự do của cơ cấu phẳng	19
1.2.4. Ý nghĩa bậc tự do - khâu dẫn và khâu bị dẫn.....	22
1.3. Cấu trúc cơ cấu phẳng toàn khớp thấp	23
1.3.1. Nguyên lý tạo thành cơ cấu	23
1.3.2. Nhóm tĩnh định.....	23
1.3.3. Xếp loại nhóm	24
1.3.4. Xếp loại cơ cấu.....	24
1.4. Thay thế khớp cao bằng khớp thấp	26
1.5. Thí dụ áp dụng	28

Chương 2 CƠ CẤU PHẪNG TOÀN KHỚP THẤP	31
2.1. Khái niệm	31
2.1.1. Cấu tạo - chuyển động	31
2.1.2. Tỷ số truyền của cơ cấu bốn khâu	32
2.1.3. Hệ số năng suất.....	32
2.2. Điều kiện quay toàn vòng của khâu dẫn trong cơ cấu bốn khâu phẳng.	33
2.3. Biến thể của cơ cấu bốn khâu bản lề	33
2.4. Đặc điểm động học một số cơ cấu biến thể.....	33
2.4.1. Cơ cấu tay quay - con trượt lệch tâm	33
2.4.2. Cơ cấu culít.....	33
2.5. Thí dụ áp dụng	40
Chương 3 ĐỘNG HỌC CƠ CẤU.....	40
3.1. Đại cương.....	40
3.1.1. Nội dung	40
3.1.2. Ý nghĩa	40
3.1.3. Phương pháp.....	40
3.2. Vị trí cơ cấu phẳng	40
3.3. Phân tích động học cơ cấu phẳng bằng phương pháp giải tích	40
3.3.1. Bài toán vị trí.....	40
3.3.2. Bài toán vận tốc.....	40
3.3.3. Bài toán gia tốc.....	40
3.3.4. Các trường hợp cụ thể	40
3.4. Phân tích động học cơ cấu bằng phương pháp họa đồ vectơ	40
3.5. Thí dụ áp dụng	50
3.6. Ứng dụng phần mềm GeoGebra 3.2 để giải các bài toán động học cơ cấu	60
3.6.1. Giới thiệu về GeoGebra.....	60
3.6.2. ứng dụng của GeoGebra.....	60
Chương 4 PHÂN TÍCH LỰC CƠ CẤU	70

4.1. Phân loại lực.....	79
4.1.1. Ngoại lực	79
4.1.2. Lực quán tính.....	79
4.1.3. Nội lực	79
4.2. Điều kiện tĩnh định.....	80
4.3. Xác định áp lực khớp động	81
4.4. Tính lực trên khâu dẫn	84
4.4.1. Phương pháp phân tích lực.....	84
4.4.2. Phương pháp di chuyển khả dĩ	85
4.5. Thí dụ áp dụng	85
Chương 5 CÂN BẰNG MÁY	89
5.1. Đại cương.....	89
5.1.1. Mục đích cân bằng máy.....	89
5.1.2. Nội dung cân bằng máy.....	89
5.2. Cân bằng vật quay.....	90
5.2.1. Các trạng thái cân bằng của vật quay	90
5.2.2. Cân bằng vật quay mỏng	92
5.2.3. Cân bằng vật quay dày	95
5.3. Thí dụ áp dụng	97
Chương 6 MA SÁT.....	99
6.1. Đại cương.....	99
6.1.1. Phân loại	99
6.1.2. Nguyên nhân của hiện tượng ma sát	100
6.1.3. Lực ma sát và hệ số ma sát.....	100
6.1.4. Định luật Cu-lông về ma sát trượt khô	101
6.2. Ma sát trên khớp tịnh tiến (ma sát trượt khô).....	101
6.2.1. Ma sát trên mặt phẳng ngang	101
6.2.2. Ma sát trên mặt phẳng nghiêng	102

6.2.3. Ma sát trên rãnh chữ V	103
6.2.4. Ma sát trên khớp ren vít.....	104
6.3. Ma sát trên khớp quay (ma sát trượt khô)	106
6.3.1. Ma sát trên ổ đỡ.....	106
6.3.2. Ma sát trên ổ chặn	107
6.4. Ma sát trên khớp cao (ma sát lăn)	109
6.4.1. Hiện tượng.....	109
6.4.2. Nguyên nhân.....	110
6.5. Thí dụ áp dụng	110
Chương 7 CHUYỂN ĐỘNG THỰC CỦA MÁY	115
7.1. Khái niệm chung	115
7.1.1. Chuyển động thực của máy	115
7.1.2. Vận tốc thực của máy	116
7.1.3. Phương trình chuyển động thực của máy	116
7.2. Các chế độ chuyển động của máy - hệ số không đều của vận tốc thực	121
7.2.1. Các chế độ chuyển động của máy	121
7.2.2. Hệ số không đều và các cực trị cho phép của vận tốc thực	122
7.3. Làm đều chuyển động máy	123
7.3.1. Biện pháp làm đều.....	123
7.3.2. Ví dụ về lắp bánh đà và các loại bánh đà thường dùng trong kỹ thuật	124
Chương 8 CƠ CẤU CAM	125
8.1. Định nghĩa và phân loại cơ cấu Cam	125
8.1.1. Định nghĩa	125
8.1.2. Phân loại cơ cấu Cam	125
8.1.3. Công dụng	125
8.2. Phân tích động học cơ cấu Cam.....	125
8.3. Tổng hợp cơ cấu Cam	125

8.3.1. Xác định tâm quay của cơ cấu Cam (bài toán tổng hợp động lực học cơ cấu Cam)	130
8.3.2. Tổng hợp động học cơ cấu Cam	131
8.3.3. Trình tự thiết kế cơ cấu Cam	132
8.4. Thí dụ áp dụng	133
Chương 9 CƠ CẤU BÁNH RĂNG	141
9.1. Khái niệm chung và phân loại	141
9.1.1. Khái niệm	141
9.1.2. Phân loại	141
9.1.3. Định lý cơ bản về sự ăn khớp của bánh răng	143
9.1.4. Các đường cong dùng làm biên dạng răng	144
9.2. Biên dạng thân khai	145
9.2.1. Định nghĩa đường thân khai	145
9.2.2. Tính chất đường thân khai	145
9.2.3. Phương trình đường thân khai	146
9.2.4. Chứng minh biên dạng thân khai phù hợp với định lý ăn khớp	147
9.2.5. Đường ăn khớp, góc ăn khớp	147
9.3. Các điều kiện ăn khớp của cặp bánh răng	148
9.3.1. Khả năng dịch tâm	148
9.3.2. Điều kiện ăn khớp đều	148
9.4. Khái niệm về hình thành biên dạng thân khai	150
9.4.1. Hình thành biên dạng thân khai theo phương pháp chép hình	150
9.4.2. Hình thành biên dạng thân khai theo phương pháp bao hình	151
9.4.3. Vẽ biên dạng thân khai	151
9.4.4. Thông số chế tạo cơ bản của bánh răng thân khai	152
9.5. Bánh răng tiêu chuẩn và bánh răng có dịch dao	154
9.5.1. Các chế độ dịch dao	154
9.5.2. Hiện tượng cắt chân răng và số răng tối thiểu	155

9.6. Các thông số bánh răng cơ bản của bánh răng trụ	15
9.7. Thí dụ áp dụng	15
Chương 10 HỆ THỐNG BÁNH RĂNG.....	15
10.1. Khái niệm	15
10.1.1. Công dụng	15
10.1.2. Phân loại	15
10.2. Hệ bánh răng thường.....	16
10.2.1. Khái niệm	16
10.2.2. Tỉ số truyền hệ thống bánh răng thường	16
10.3. Hệ bánh răng vi sai.....	16
10.3.1. Khái niệm	16
10.3.2. Tỉ số truyền của hệ	16
10.4. Ví dụ áp dụng.....	16
Chương 11 CƠ CẤU TRUYỀN ĐỘNG ĐẶC BIỆT	17
11.1. Khớp Các-Đăng (Universal Joint).....	17
11.1.1. Nguyên lý cấu tạo.....	17
11.1.2. Tỉ số truyền khớp Các-Đăng	17
11.1.3. Hệ số dao động	17
11.1.4. Khớp Các - Đăng kép.....	17
11.2. Cơ cấu Malt (Geneva Mechanism)	17
11.2.1. Nguyên lý cấu tạo	17
11.2.2. Động học cơ cấu.....	17
11.3. Cơ cấu cóc (Ratchet Mechanism)	17